

Сказ (гідрофобія) - гостра інфекційна хвороба з групи зоонозів, яка викликається нейротропним вірусом із сімейства рабдовірусів і характеризується тяжким ураженням центральної нервової системи.

Епідеміологія. Розрізняють природні осередки сказу, які формуються дикими тваринами (вовки, лисиці, борсуки, миші, їжаки, шакали), і антропургічні, що підтримуються собаками, котами, сільськогосподарськими тваринами. Найбільшу небезпеку становлять бродячі тварини. На сьогодні природні осередки сказу реєструються у всіх областях України.

Механізм зараження раневий. Людина заражається при укусах скаженою твариною або при попаданні її слини на пошкоджену шкіру та слизові оболонки, рідше - при знятті шкіри з трупів скажених тварин, особливо лисиць. У тварини сліна стає заразною в останні 10 днів інкубаційного періоду і залишається такою протягом усієї хвороби. На сказ хворіють в основному сільські жителі, на міське населення припадає приблизно 20-25 % випадків. Частіше хворіють чоловіки. Захворювання розвивається не у всіх осіб, вкушених скаженою твариною. Розвиток гідрофобії залежить від локалізації та розмірів рани. При укусах обличчя сказ виникає у 90 % осіб, кисті - у 63 %, проксимальних відділів кінцівок - у 23 %. Завдяки повсюдній вакцинації людей, у яких є небезпека сказу, захворюваність продовжує зменшуватись.

Клініка. Інкубаційний період при сказі людини коливається від 7 днів до року, частіше - 3-7 тиж. Він найкоротший при укусах голови, обличчя, пальців рук.

Розрізняють такі стадії хвороби: провісників, збудження, паралітичну. Перші ознаки хвороби майже завжди

проявляються на місці укусу. Рубець нерідко припухає, червоніє, стає болючим, свербить. Біль часто поширюється вздовж відповідних нервів. У хворих виникають безпричинна нудьга, страх, тривога; порушується сон, з'являються жахливі сновидіння, пізніше - безсоння. Вони скаржаться на загальну слабкість, серцебиття, нудоту, блювання.

Через 2-3 дні настає стадія збудження. Наростає неспокій, з'являється симптоматика надмірної рефлекторної збудливості центрів дихання і ковтання. Вдих затруднений, з участю всієї допоміжної мускулатури, видих поверхневий. Лице ціанотичне, очі спрямовані в одну точку, з'являється екзофталм. Хворого мучить спрага, але при спробі напитись виникають болючі судороги ковтальних м'язів (гідрофобія), подібні явища викликає навіть вигляд води, її дзюрчання. Приступи корчів можуть появлятися від руху повітря (аeroфобія), яскравого світла, голосної мови. Хворі марять: зриваються з ліжка, намагаються кудись бігти, стають агресивними; приєднуються зорові та слухові галюцинації. На обличчі - вираз жаху, зіниці розширені. Голос хриплий. З'являється рясне потіння. Внаслідок утрудненого ковтання і збільшення секреції слинни спостерігається велика слинотеча. Такий приступ триває від кількох секунд до хвилини, після чого настає нетривале заспокоєння, яке потім змінюється новим приступом. В стадії збудження температура підвищується до 40-41 °C.

Період збудження триває не більше 2-3 діб і може закінчитись смертю, але частіше захворювання переходить у паралітичну стадію. Приступи збудження припиняються і настає «зловісне» заспокоєння. За ним з'являється параліч кінцівок, порушується функція тазових органів,

підвищується температура до 42 °С і настає смерть від паралічу серця або дихального центру.

Іноді хвороба починається без провісників, зі збудження або зразу з паралічів, може перебігати з вираженими ознаками пошкодження довгастого , мозку і мозочка.

Діагностика. Для визначення діагнозу мають значення дані анамнезу (укус, ослинення твариною) і клінічна картина (гідро- та аерофобія, приступи збудження, гіперсалівація). Лабораторно сказ можна підтвердити посмертно шляхом знаходження у нервових клітинах головного мозку тілець Бабеша-Негрі. В останній час з'явилася перспектива прижиттєвої лабораторної діагностики - дослідження відбитків рогівки за допомогою методу імунофлюоресценції, виділення вірусу із спинномозкової рідини та слини шляхом інтрацеребрального зараження новонароджених мишей.

Диференціальний діагноз . При правці наявна травма; характерні тризм, сардонічна усмішка. Після приступу клонічних судорог м'язовий тонус залишається підвищеним. М'язи кистей і стоп під час корчів залишаються інтактними, немає гідро- та аерофобії.

Подібні як при сказі симптоми - дисфагія, розлади дихання, інколи судороги - можуть бути при бульбарній формі ботулізму. Але він виникає найчастіше після вживання в їжу консервів домашнього приготування. Характерними ознаками ботулізму є зниження гостроти зору, дипlopія, анізокорія, сухість у роті, проте немає гідрофобії.

Енцефаліти іншої етіології відрізняються від сказу відсутністю гідрофобії, а також укусу невідомих або диких тварин.

Деякі люди, покусані здоровими тваринами, можуть скаржитись на розвиток симптомів, подібних до сказу. Це характерне для медичних працівників, яким знайома симптоматика хвороби. Таке явище має назву ліссофобії і найчастіше буває в хворих на істерію. Виключити наявність сказу допомагають дані про тварину, що вкусила.

Збудження, приступи тонічних судорог, затруднене ковтання характерні також для отруєння стрихніном. Встановити його дають змогу анамнез, динаміка розвитку захворювання, дані хімічного дослідження крові.

Подібні приступи збудження можуть бути при алкогольному делірії. Проте анамнез, відсутність гідро- і аерофобії дають можливість заперечити діагноз сказу.

Лікування. При сказі показана негайна госпіталізація. Лікувальні заходи спрямовують на зменшення страждань. Хворого кладуть в окрему палату, забезпечуючи спокій, абсолютну тишу. Для зниження збудливості необхідно призначати наркотичні засоби - хлоралгідрат в клізмах, морфін, аміназин, гексенал, седативні. Втрати рідини поповнюють шляхом парентерального введення сольових розчинів, плазмозамінників, глюкози. Деякого тимчасового полегшення можна добитись за допомогою внутрішньом'язового введення антирабічного імуноглобуліну.

Обслуговуючий персонал повинен працювати в захисному одязі, щоб запобігти попаданню слини на шкіру та слизові оболонки.

Профілактика та заходи в осередку. Профілактичні заходи ведуться у двох напрямках: боротьба з носіями інфекції і попередження розвитку захворювання у людини, яку покусала або ослинила скажена тварина. Боротьба з джерелом інфекції передбачає правильний режим

утримання собак і кішок, знищення бродячих, профілактичну вакцинацію домашніх і службових собак.

При укусі або ослиненні людини скаженою або підозрілою твариною треба промити рану мильним розчином, припекти її краї йодною настойкою; в перші 30 хв після укусу доцільно присипати рану порошком антирабічного імуноглобуліну. Обов'язково провести екстренну профілактику правця (додаток 7).

Антирабічні щеплення проводяться при допустимому або наявному інфікуванні людини. Відповідно розрізняють щеплення за умовними і безумовними показаннями. У першому разі їх призначають при укусах в лицьо, голову, кисті рук, множинних укусах по тілу, нанесених здоровими тваринами (за тваринами при цьому ведеться десятиденне спостереження). Потерпілому вводять тільки антирабічний імуноглобулін в дозі 0,25 мл на 1 кг маси тіла або антирабічну вакцину в дозі 5 мл одноразово. При поодиноких укусах в кінцівки, тулуб і сприятливих епідеміологічних даних про тварину щеплення за умовними показаннями не проводяться. Імунізацію за безумовними показаннями призначають при укусах, нанесених явно скаженими, невідомими та дикими тваринами, а також тоді, коли діагноз сказу у тварини залишився нез'ясованим. При визначені дози, тривалості курсу щеплень враховують характер контакту (ослинення, укуси різного ступеня тяжкості) і місце рани. Вакцинація проводиться культуральною інактивованою антирабічною вакциною за спеціальною схемою. У важких випадках її комбінують з введенням антирабічного імуноглобуліну.

У всіх випадках треба керуватись діючими настановами щодо застосування антирабічних препаратів. Щеплення здійснюють у спеціальних (пастеровських) кабінетах при поліклініках.

ЛІТЕРАТУРА.

Діагностика терапія і профілактика інфекційних хвороб в умовах поліклініки / За ред. М.А. Андрейчина. - 2-ге вид., переробл. і доповн. - Л.: вид-во "Медична газета України", 1996. - 352 с.